

Dakle, čak i u momentima njegova još mladenački svježa i silom prilika do krajnosti dotjerana entuzijazma, politički život se proglašava prostim sredstvom, čiji je cilj život građanskog društva. Njegova je revolucionarna praksa, doduše, u flagrantnoj protivrječnosti s njegovom teorijom. Dok se, na primjer, sigurnost proglašava čovjekovim pravom, dotle se povreda tajnosti pisma javno postavlja na dnevni red. Dok se "Liberte indefinie de la presse" (Constitution de 1793, article 122)[Y] garantira kao posljedica čovjekova prava, individualne slobode, dotle se sloboda štampe potpuno uništava, jer "la liberte de la presse ne dois pas etre permise lorsqu'elle comproment la librete publique" (Robespierre jeune, Histoire parlementaire de la revolution francaise, par Buchez et Roux, t. 28, p. 159.)[Z], dakle, to znači: čovjekovo pravo na slobodu prestaje biti pravo čim dođe u sukob s političkim životom, dok je, prema teoriji, politički život samo garancija čovjekovih prava, prava individualna čovjeka, te stoga mora biti napušten čim protivrječi svome cilju, ovim čovjekovim pravima. Ali praksa je samo izuzetak, a teorija pravilo. No ako samu revolucionarnu praksu želimo promatrati kao pravilno postavljanje odnosa, još uvijek ostaje da se riješi zagonetka zašto je u svijesti političkih emancipatora odnos postavljen na glavu, te se cilj pojavljuje kao sredstvo, a sredstvo kao cilj. Ova optička varka njihove svijesti bila bi još uvijek ista zagonetka, iako tada psihološka, teorijska zagonetka.

Zagonetka se rješava jednostavno.

Politička emancipacija je istovremeno raspad staroga društva na kojemu se zasniva narodu otuđena država i vladarska moć. Politička revolucija je revolucija građanskog društva. Kakav je bio karakter starog društva? Jedna riječ ga karakterizira. Feudalizam. Staro građansko društvo imalo je neposredno politički karakter, tj. elementi građanskog života, kao na primjer posjed ili porodica ili način rada, bili su uzdignuti do elemenata državnog života u obliku vlastelinstva, bili su uzdignuti do elemenata državnog života u obliku vlastelinstva, staleža i korporacije. U tom obliku oni su određivali odnos pojedinog individuumu prema državnoj cjelini, tj. njegov politički odnos, tj. odnos odvajanja i isključenja od ostalih sastavnih dijelova društva. Jer ona organizacija narodnog života nije uzdigla posjed ili rad do socijalnih elemenata, nego je naprotiv dovršila njegovo razdvajanje od državne cjeline i konstituirala ih u posebna društva u društvu. Međutim, životne funkcije i životni uvjeti građanskog društva bili su onda još politički, iako politički u smislu feudalizma, tj. oni su izdvojili individuum iz državne cjeline, oni su pretvorili posebni odnos njegove korporacije prema državnoj